

**Balkan i dokaz geopolitičke
manipulacije**

Zlatko Hadžidedić

Balkan i dokaz geopolitičke manipulacije

Zlatko Hadžidedić

Sarajevo School of Science and Technology

Sažetak

Foreign Affairs, ugledni američki časopis o vanjskoj politici, u decembru 2016. godine objavio je članak pod naslovom „Disfunkcionalnost na Balkanu“, kojeg je napisao Timothy Less. U ovom članku autor nudi svoj savjet novoj američkoj administraciji, predlažući joj da obustavi svoji politiku podrške teritorijalnom integritetu država nastalih procesom raspada bivše Jugoslavije.

Ključne riječi: vanjska politika, Balkan, bivša Jugoslavija

Timothy Less zastupa potpuno teritorijalno preustrojavanje postojećih državnih granica na Balkanu, na osnovu neubjedljive tvrdnje da se multietničke države na Balkanu (poput Bosne i Hercegovine, te Makedonije) trebaju posmatrati kao inherentno disfunkcionalne, dok su etnički homogene države (poput Srbije, Albanije i Hrvatske) daleko uspješnije. Također, autor promiče svoju tezu da narodi na Balkanu, nakon što su izgubili bilo kakav entuzijizam za održavanjem multietničkog statusa quo, većinom nastoje da ostvare zamišljene mono-etničke projekte velikih država - takozvanu Veliku Srbiju, Veliku Hrvatsku i Veliku Albaniju.

Prema Lessovom nacrtu, zamišljena Velika Srbija bi trebala da obuhvati postojeću srpsku teritoriju u Bosni i Hercegovini (49% teritorije BiH), ali također i čitavu, međunarodno priznatu, Republiku Makedoniju; Velika Hrvatska bi trebala da obuhvati budući hrvatski entitet u Bosni i Hercegovini; dok bi Velika Albanija trebala obuhvatiti Kosovo i zapadni dio Makedonije. Ovo teritorijalno preustrojavanje, bi prema Lessu, u konačnici donijelo trajni mir i stabilnost u regionu.

Iako Less glumi da je neutralni posmatrač koji se samo zalaže za racionalan, zdravorazumski pristup situaciji u području koje je predstavljeno kao izvor neracionalnosti, zdravi razum nam prije svega nalaže da ispitamo njegove lične veze sa Balkanom, čije geopolitičko preustrojstvo on tako snažno podržava. Prema njegovim zvaničnim biografijama, Timothy Less je bio čelnik britanskog diplomatskog predstavništva u Banja Luci, središtu srpskog entiteta u BiH. On je također bio politički sekretar u Britanskoj ambasadi u Skoplju, u Makedoniji. Dakle, on je bio diplomata u upravo one dvije države koje su prema njegovom prijedlogu kandidati sa najviše izgleda za raščlanjivanje.

Stoga je prvo pitanje koje se nameće to da li je ovaj diplomata, koji je služio upravo u Banja Luci i Skoplju, bio direktno uključen u pružanje podrške upravo onim političkim snagama, poput srpskih i albanskih separatista, koji su najaktivniji učesnici u planiranom rasčlanjivanju Bosne i Hercegovine, te Makedonije, i ostvarivanju projekata velikih država. Gospodin Less sada vodi agenciju za konsultovanje pod nazivom Nova Europa, na čijoj početnoj web stranici stoji da „pomaže investitorima i međunarodnim organizacijama da shvate utjecaj politike na njihove interese u Centralnoj Evropi, na Balkanu i na prostoru bivšeg Sovjetskog Saveza.“ Stoga, krenimo razmotriti šta ova agencija

nudi kao savjet potencijalnim klijentima zainteresovanim za ulaganja u istočnoj Evropi. U članku pod naslovom „Politički rizici u istočnoj Evropi”, Nova Evropa pruža sljedeću listu rizika:

1. Kolaps Evropske unije: Sve je veći rizik da će se procesi evropskih integracija raspasti, sa dalekosežnim posljedicama za ekonomsku i političku stabilnost istočne Evrope.

2. Novi Hladni rat: Rusija i Zapad su ušli u multidimenzionalni sukob oko granica među njima, što destabilizuje regionalne politike i uzrokuje značajnu ekonomsku štetu;

3. Migrantska kriza: Val imigracije iz Afrike i Azije u istočnu Evropu predstavlja značajan rizik za građanski poredak, stabilnost vlada i integritet transportnih ruta;

4. Ekonomski patriotizam: U nacionalnim vladama postoji sve veći trend za potvrđivanjem nacionalnih kontrola nad strateškim sektorima, kako bi se postigla usklađenost sa njihovim političkim ciljevima;

5. Zarobljavanje države i korupcija: Istočna Evropa ima ozbiljan problem sa korupcijom i zarobljavanjem države od strane oligarhijskih elita, što predstavlja rizik za održivost investicija i političku stabilnost;

6. Građanski nemiri: Postoji povišeni rizik od državnog udara i demonstracija koje vode do paralize institucija, te usporenosti ekonomskih aktivnosti;

7. Terorizam: Postoji povišena opasnost od terorističkih napada, posebice na Balkanu, povezanih sa usponom i padom Islamske države;

8. Državna dezintegracija: Postoji sve veći rizik da će se multietničke države na Zapadnom Balkanu raspasti, što će ponovo rasplamsati sukobe u regionu;

9. Državni neuspjeh u Ukrajini: Najveća država istočne Evrope je pod strogim političkim i ekonomskim pritiskom, što nosi negativne posljedice za veliki dio regiona;

10. Dolazak Kine: Kina je glavni direktni investitor u Istočnoj Evropi, što umanjuje politički utjecaj EU i SAD-a u regionu, te izlaže region različitim i dugotrajnim ekonomskim rizicima.

Tako iscrpnu listu mogućih katastrofa je očigledno napisao tipični prorok Sudnjeg dana, odlučan u tome da obeshrabi bilo kakve moguće investicije, gradeći atmosferu sveprisutne paranoje oko regiona i unutar njega. Vještački stvoren nedostatak investicija bi i mogao rezultirati u destabilizaciji. U tom smislu, Lessovi post-diplomatski naponi očito služe svrsi orkestriranog utjerivanja straha, specifičnim ciljanjem na područje Istočne Evrope i na multietnička i multireligiozna društva unutar nje, kao što je njegova diplomatska aktivnost vjerovatno poslužila sličnoj svrsi u multietničkim društvima Bosne i Hercegovine i Makedonije.

Naravno, nije teško tvrditi da je Timothy Less sada zapravo nezavisni posmatrač, čije aktivnosti nemaju nikakve veze sa politikama njegovih bivših poslodavaca. Ipak, problem je u tome što su određeni radikalni krugovi unutar britanskih kadrova u vanjskoj politici, u njihovim brojnim inicijativama od 1990-tih pa nadalje, iznova zastupali iste ideje koje mogu biti pronađene u ovom članku, kao što je nastanak zamišljenih mono-etničkih velikih država – Velike Srbije, Velike Hrvatske i Velike Albanije – što je navodni put ka trajnoj stabilnosti na Balkanu, uz nestajanje Bosne i Makedonije, što bi se okarakterisalo kao kolateralna šteta.

Historijske knjige su također pune navoda da ovi krugovi, sve od pojavljivanja njihove fundamentalne geopolitičke doktrine; Geografska osovina historije Halforda Mackindera, vide destabilizaciju teritorijalnog pojasa između Njemačke i Rusije kao jedan od njihovih primarnih geopolitičkih ciljeva, što je upravo teritorija (uključujući i Balkan) čiju destabilizaciju Nova Europa želi da podstakne. Stoga, čini se da gospodin Less nije nikada prekinuo svoju diplomatsku karijeru, trajno služeći iste radikalne diplomatske krugove, kao njihov operativac ili kao glasnogovornik.

Isto kao i protekle inicijative za velike države, njegeva inicijativa se također oslanja na tvrdnju da su multietničke države glavna prepreka za stabilnost na Balkanu. Takva tvrdnja je zasnovana na pretpostavci da sve dok postojeći nacionalistički projekti velikih država ne budu ostvareni, nacionalistički gnjev će uvijek stvarati sve veću nestabilnost. Ipak, historija je vidno pokazala da na Balkanu, kao i u drugim dijelovima svijeta, takva pretpostavka nije ništa sem obične neistine. Jer je sami koncept etno-nacionalnih država takav da je uvijek vodio do vječite nestabilnosti gdje god da se primjenjivao, zato što takve etno-nacionalne teritorije ne mogu nastati bez velikog prisiljavanja i nasilja nad određenim „neprihvatljivim” stanovništvom,

uključujući i aktivnosti koje su postale poznate kao etničko čišćenje. Logika iza „rješavanja nacionalnih pitanja” kreacijom etnički očišćenih velikih država je uvijek vodila ka trajnoj nestabilnosti, nikada ka dugoročnoj stabilnosti.

Ono što je posebice interesantno kada je riječ o „rješavanju nacionalnih pitanja” na Balkanu je fleksibilnost (tj. proizvoljnost) predloženih i realiziranih „rješenja”. Pobjednici Prvog svjetskog rata, unutar kojih su već pomenuti radikalni krugovi unutar britanskih kadrova vanjske politike odigrali glavnu ulogu, tokom Mirovne konferencije u Versaju su se prvo zalagali za stvaranje zajedničke nacionalne države južnih Slavena (koja je potom nazvana Jugoslavijom).

Onda, više od 70 godina poslije, istaknuti član ovih krugova, Lord Carrington, predsjedao je drugom međunarodnom konferencijom u Hagu, gdje je motrio podjelu te iste države u ime „rješavanja nacionalnih pitanja” između etno-nacionalnih država koje su je konstituirale (pošto su sve one, osim Bosne i Hercegovine, već bile definisane kao etno-nacionalne države unutar multinacionalne federacije).

Zajedno sa portugalskim diplomatom, Jose Cutileirom, Lord Carrington je tada također najavio prvi, prijeratni plan za etničko razdvajanje Bosne i Hercegovine (Carrington-Cutileiro plan), ponovo u ime „rješavanja nacionalnih pitanja” između etničkih skupina koje žive u Bosni i Hercegovini, što je naposljetku zapečaćeno, uz neke manje izmjene, međunarodnom konferencijom u Dejtonu. A sada imamo još jedan plan za još veće fragmentiranje i slabljenje balkanskih država, ponovo kako bi se „riješila nacionalna pitanja”. Ono što je potrebno je još jedna međunarodna konferencija za implementiranje i verifikaciju takvog plana, koja bi tako još jednom preokrenula Balkan.

Stoga, nije iznenađujuće da je takva konferencija o Zapadnom Balkanu, prema diplomatskim izvorima u regionu, već planirana za 2018. godinu u Londonu. S obzirom na vrijeme i kontekst, geopolitički manifesto koji je objavljen u Foreign Affairs izgleda kao najava agende ove konferencije. Ipak, kako se ovaj prijedlog o rasčlanjivanju Bosne i Hercegovine i Makedonije, kao i pripajanju Crne Gore u Veliku Srbiju, može učiniti prihvatljivim za stanovništvo na Balkanu i za čitavu međunarodnu zajednicu?

Ono što je potrebno za ostvarivanje takvog zadatka je scenarij koji bi učinio bilo kakvu alternativu raščlanjivanju i pripajanju suverenih država čak

još manje prihvatljivom. Nije teško zamisliti da bi jedino rat, ili prijetnja ratom, bila takva alternativa. Ipak, izvodljivost rata je ograničena činjenicom da nijedna država na Balkanu nema kapacitete i resurse - vojne, finansijske, ili demografske - da vodi rat, te da su njihovi lideri isuviše svjesni toga da se i ne usuđuju da započnu sukob.

Alternativa je da se stvori atmosfera koja bi simulirala neposrednu prijetnju rata, stalnim podizanjem nacionalističkih težnji između, i unutar država u regionu. Naravno, takve tenzije postoje još od 1990-tih, ali bi bilo neophodno da se one nagomilaju u dugotrajnoj kampanji koja bi stvorila iluziju neizbježnosti regionalnog rata.

Značajno je istaći da su, istovremeno s pojavom Lessovog članka, tenzije između Srbije i Kosova na prvom mjestu, potom Srbije i Hrvatske, te onda Bosne i Hercegovine i Makedonije - krenule da rastu. Ovaj rast tenzija se teško može odbaciti kao slučajan, s obzirom na činjenicu da je balkanske lidere lahko okrenuti jedne protiv drugih kada god prime određene signale o glavnim globalnim igračima koji razmatraju ponovno geopolitičko preustrojavanje, bez obzira bili ovi signali lažni ili istiniti. Pošto su oni već naviknuti na dizanje unutrašnjih i regionalnih tenzija, kao sredstava njihovog vlastitog političkog preživljavanja, veoma je moguće da će biti u mogućnosti da dovedu tenzije do takve razine da mogu postepeno proizvesti neizbježnost regionalnog rata. Dio te kampanje je također i sistemsko širenje glasina širom Evrope o tome da je rat na Balkanu neizbježan i da će se zasigurno desiti tokom 2017. godine.

U takvim okolnostima, radikalno geopolitičko preustrojavanje čitavog Balkana, uključujući i rasčlanjivanje postojećih država koje bi bile prozване kao disfunkcionalne, te njihovo konačno pripajanje u zamišljene velike države, bi moglo postati politički prihvatljiv ishod u svim dijelovima svijeta. Sve što je potrebno je da se predstavi ova „mirna” opcija i vještačka projekcija neizbježnog rata kao jedina dostupna alternativa, te da se pruži implementacija prve opcije na nekoj konferenciji, poput one planirane u Londonu 2018. godine.

Nije važno što opcija pravog rata zapravo nije moguća, zbog nemogućnosti balkanskih država da vode takav rat; ono što je potrebno za implementaciju predloženog geopolitičkog preustrojavanja Balkana je da se proširi shvatanje o tome da trajno dizanje političkih konflikta u regiji nepovratno vodi do ponovnog oružanog sukoba. U tom kontekstu, sve neistine koje se nude u članku „Disfunkcionalnost Balkana” možda mogu do neke

mjere i pridobiti na legitimnosti, kako bi naposljetku bile implementirane i verifikovane na konferenciji o Zapadnom Balkanu u Londonu.

Naravno, ako se to desi, može jedino doći do još većeg nezadovoljstva i nestabilnosti u regionu i istočnoj Evropi, a to samo može dovesti do još veće nestabilnosti u cijeloj Evropi. Možemo se samo pitati da li je to željeni ishod onih koji promiču projekte velikih država na Balkanu kao navodni put ka strabilnosti?